

Ieder lied is het oudere liedje

Over poëzie in de popmuziek

Dat veel popteksten weinig om het lijf hebben zal iedereen duidelijk zijn ('Ieder uur van de dag denk ik steeds aan jouw lach'). Maar er zijn natuurlijk ook poëtischer teksten. Is er dan nog wel verschil tussen songteksten en poëzie? Is een goede songtekst als we de muziek weglaten niet gewoon een gedicht? En waarom worden er eigenlijk zo weinig bestaande gedichten gebruikt in de popmuziek? De Utrechtse dichter Eric van Loo probeert al lezend en luisterend een antwoord te vinden op deze vragen.

Ingmar Heytze heeft zich diverse malen nadrukkelijk uitgesproken over de verschillen tussen poëzie en popmuziek. In de inleiding van zijn verzamelbundel *Het beste en de rest* schrijft hij: 'Als dichter gebruik ik zelden of nooit mistige woorden als leegte, illusie, diepte of verwijdering. Om het oneerbiedig te zeggen: dat zijn Frank Boeijen-woorden. Stilistische armoe.'

Nu ben ik niet alleen fan van Ingmar, maar al jaren ook van Frank Boeijen, tot en met zijn laatste cd *As toe*. Bij Boeijen werd ik – inmiddels alweer zo'n twintig jaar geleden – in de eerste plaats geraakt door zijn teksten. Juist doordat zijn teksten op een wat hoger niveau stonden dan de rest van de nederpop troffen zij mij recht in het hart, luisterend naar de *Avondspits* na een dag hard werken. De laatste jaren is daar Bløf bij gekomen. Ook deze band mag zich verheugen in de venijnige kritiek van Heytze, al toont hij zeker waardering voor hun muziek. Ik wil hier niet ingaan op de discussie over wat poëzie is en wat niet (moei-

lijk), noch over wat goede poëzie is en wat niet (ondoenlijk). Liever maak ik het concreter, door twee teksten met elkaar te vergelijken.

De zon, het zand, de hitte en de rustige rivier

De stilte en de droogte, en de leegte van dit hier

De hemel en de aarde, de weidsheid van het land

En de wijsheid van één man, dat is genoeg

De tekst opent als een poëtische *Natureingang*, met twee alliteraties in de eerste zin. In de tweede regel regent het 'Frank Boeijen-woorden', om met Heytze te spreken. Is dat erg? Bij mij komt het beeld boven van een trillend hete dag in een weids polderlandschap. Vreemd is wel de overgang naar de vierde regel. Waarschijnlijk was de schrijver content met de klankverwantschap weidsheid/wijsheid. Maar levert het ook iets zinnigs op?

Wijd is dit land.

Pijlsnelle wolkenvlokken schieten door het blauw.

Hoog in de stroeve populieren remmen takken bruisend de wind.

Hun grijze bast glanst als glas omhoog.

In een groot wuiven van bladeren koelt de koekoek zijn stem.

Dan stijgt het fluiten van zomerzangers

als staal op blauw en takken ketsend.

De tweede tekst beschrijft een zelfde soort landschap. De tekst is nadrukkelijk poëtisch. Geen 'wolkenflarden' maar 'wolkenvlokken'. Zorgvuldig gedoseerde alliteraties, en een rijkdom aan concrete, minder voor de hand liggende woorden. Het einde is verrassend, met een klassiek-Grieks aandoend tegenwoordig deelwoord als slot. Dit gedicht is van de jonge Hans Warren (uit: *Eiland in de stroom*, 1951).

De eerste tekst is het begin van 'Een mooie dag' van Bløf. Een schitterend lied, met zorgvuldig voorbereide ontknoping ('wat een mooie dag, wat een mooie dag – voor de dood'). Los van de bovenvermelde kritiek zou het evengoed het begin van een gedicht kunnen zijn. Pas als je de hele tekst neemt begint het

De zingbaarheid van een tekst dwingt de schrijver vaak tot concessies.

te wringen, vooral door de aanwezigheid van een refrein en de herhalingen daarin. De zingbaarheid van een tekst dwingt de schrijver vaak tot concessies. Latere coupletten moeten het ritme van het eerste couplet volgen, met vaak obligaatsrijm. Daarmee lijkt een liedtekst zich vrijwillig te onderwerpen aan poëtische regels die sinds de Vijftigers als achterhaald gelden.

Wat ook opvalt in liedteksten zijn de vaak strakke conventies, een overmaat aan bij een bepaald genre passende clichés. Zo kan ik mij mateloos ergeren aan een vaak voorkomende frase als 'I'd

**'ik kom aardige vondsten tegen, mooie zinnen, maar ik krijg
daarbij nooit het gevoel een gedicht te lezen'.**

climb the highest mountain', omdat ik nooit het gevoel heb dat de zanger(es) daarbij een echte berg voor ogen heeft, laat staan dat hij of zij even later ook nog 'the deepest river' overzwemt.

Met een beetje goede wil kun je dergelijke clichés ook opvatten als intertekstualiteit, als verwijzing naar een genre, naar bepaalde voorbeelden. Waarschijnlijk verwijst de 'highest mountain' naar psalmteksten die ten grondslag lagen aan negrospirituals. Zo is er ook vrijwel geen bluesnummer waarin 'only' niet rijmt op 'lonely', en geen fado zonder het woord 'saudade'. Vaak wordt echter ook naar clichés gegrepen uit gemakzucht, en vanuit de veronderstelling dat het publiek het in één keer moet kunnen begrijpen, zelfs als de helft van de woorden verdwijnt in het geweld van elektrische gitaren.

Er is natuurlijk niets tegen makkelijk zingbare teksten met een stevige dreun eronder. Bedenklijker wordt het, wanneer tekstschrijvers hun teksten apart uitgeven, als ware het echte poëzie. Huub van der Lubbe (zanger/tekstschrijver van De Dijk) bracht in 1995 al zijn liedteksten vanaf 1982 uit, samen met 'een dertigtal andere, minder of niet bekende teksten van zijn hand'. Ik herinner me nog de ophef in de pers dat deze teksten nu gebundeld waren, waarbij juist het poëtische karakter van zijn werk werd geprezen. De toevoeging van niet getoonzette teksten versterkt daarbij de suggestie dat het eigenlijk om gewone poëzie gaat. Ik blader *Melkboer met de blues* nog maar eens door. Wat opvalt: ik kom aardige vondsten tegen, mooie zinnen, maar ik krijg daarbij nooit het gevoel een gedicht te lezen, noch door de vorm (bladspiegel), noch door de inhoud. Geen enkele tekst is daarvoor sterk genoeg. Misschien zit het hem ook wel in het weglaten: de dichter is erop gericht zo veel mogelijk te schrappen wat er niet toe doet, of wat te veel voor de hand ligt, terwijl de zanger

juist veel lettergrepen nodig heeft om te kunnen zingen, om de melodie te kunnen dragen.

De eerste vragen uit de inleiding lijken beantwoord: geen songtekst die kaal, zonder muziek, wordt afgedrukt blijft overeind als gedicht. Maar hoe zit het met de laatste vraag: in hoeverre zijn bestaande gedichten geschikt als songtekst? Persoonlijk ken ik weinig voorbeelden hiervan. Het eerste voorbeeld dat me te binnen schiet is het gedicht 'Weet je nog' van Hans Lodeizen, dat door Herman van Veen op muziek is gezet. Van Veen vertelt hoe eens na een optreden een fan naar hem toe kwam en zei dat hij een keer iets van Lodeizen op muziek moest zetten. Op het eerste gezicht leent het gekozen gedicht zich hier niet duidelijk voor, met onregelmatige strofen en sterke enjambementen. Toch is het een prettig zingbaar nummer geworden, als je er tenminste in slaagt de soms lange regels binnen de maat te proppen. Omdat het een vrij korte tekst is, zingt Van Veen hem twee keer achter elkaar, zonder noemenswaardige variatie. Hij heeft later nog enkele gedichten op muziek gezet, onder andere 'Liedje' van Judith Herzberg, wat zich daar gezien de titel veel beter voor lijkt te lenen. Maar voor zover ik weet betreft het hier uitzonderingen, en geldt voor de meeste gedichten dat ze door popmuzikanten weinig zingbaar worden geacht.

Af en toe worden er wel pogingen gedaan de kloof tussen poëzie en popmuziek te dichten. Zo organiseerde *De Revisor* in samenwerking met Dahl tv en de NPS in oktober 2006 *De avond van het liefdeslied*, waarvoor dertien dichters met dertien popmuzikanten samenwerkten. Onder de dichters waren Gerrit Komrij, Menno Wigman en Ilja Leonard Pfeijffer. We hoorden niet alleen het eindresultaat, maar waren ook getuige van het creatieve proces. Pfeijffer merkte daarbij

op dat het werken aan een zingbare tekst volstrekt andere eisen stelt dan het werken aan een gedicht. Zijn bijdrage was een van de verrassendste van de avond, schitterend gezongen door Ellen ten Damme. Hij slaagde erin een heldere, goed zingbare tekst te schrijven, sterk verschillend van zijn doorgaans complexe poëzie. Een fragment:

*Als ik door distels naar je toe kruip
op het brandend pad van grint,
als ik door oerwoud naar je toe sluip,
angstig rillend als een kind,*

*als ik rivieren overzwem
naar het land waar jij verblijft,
als ik de wilde zeeën tem
op een vlot dat amper drijft,
durf jij me dan te zeggen dat je blijft?*

Ook hier worden rivieren overgezwommen, al worden er nog net geen bergen beklommen. Maar het heeft hier meer van dat vervelende cliché, omdat de oude beeldspraak wordt uitgebreid en vernieuwd. Zoals het in het intermezzo van dit lied klinkt: *Ieder lied is het oudere liedje. / Wat zal zijn, is wat eerder bestond.*

Een memorabele avond, die avond van het liefdeslied. Geïnteresseerden kunnen vast nog wel het bijbehorende themanummer van *De Revisor* opduikelen, er is zelfs een dvd van het project uitgebracht. Maar of het de popmuziek en poëzie dichter bij elkaar heeft gebracht? Ik ben de liedjes van die avond eerlijk gezegd niet tegengekomen op de hitlijsten. Misschien wil het publiek liever luisteren naar het oude vertrouwde, zoals Frans Bauer feilloos aanvoelt: 'Er zijn wel duizend lieve woorden maar die zeggen niet veel. Ik weet precies, wat jij horen wil'. •